Programul Național pentru Reducerea Abandonului Școlar (PNRAS)
Mecanismul de Avertizare Timpurie în Educație (MATE)

Exemple de bune practici pentru prevenirea abandonului și reducerea părăsirii timpurii a școlii

Fenomenele de abandon și părăsire timpurie a școlii reprezintă realități serioase, complexe, generate de o multitudine de cauze, adesea suprapuse, care necesită în consecință o diversitate de modalități de adresare și combatere.

Pentru a susține eforturile de identificare a căilor optime de abordare a acestor provocări, prezentăm mai jos câteva exemple de inițiative, pilotate în diferite contexte educaționale, care pot să fie utile, prin adaptare, acțiunilor mai unor comunități școlare. Unele descrieri reprezintă activități care însoțesc mecanismele de avertizare timpurie din diferite țări, asigurându-le și confirmându-le eficiența, altele sunt instrumente complementare, adecvate acestei problematici. Toate aceste sugestii reprezintă simple repere de activități, programe sau direcții metodologice, selectate sumar dintr-o diversitate de alte inițiative, în speranța sprijinirii opțiunilor concrete ale școlilor preocupate de dezvoltarea echitabilă a tuturor elevilor, inclusiv a celor aflați în stare de risc.

Sugestiile menționate sunt grupate pe următoarele arii tematice, aflate în corespondență cu diferitele categorii de activități eligibile din cadrul Schemei de granturi PNRAS:

1. Activități inițiale specifice MATE și de cunoaștere a comunității – identificare, înregistrare, gestionare date etc
2. Activități de prevenție – mediu de învățare suportiv, învățare activă, dezvoltarea abilităților socio-emoționale etc
3. Activități de intervenție – cursuri de remediere, activități extra-curriculare, îndrumare (coaching) pentru cadre didactice și personal auxiliar etc
4. Activități de compensare - identificarea și înregistrarea copiilor și tinerilor din afara școlii, activități de reintegrare școlară etc
5. Digitalizarea procesului educațional - activități de predare – învățare – evaluare susținute de tehnologie.

Serbia – Cum să fii o școală grijulie

UNICEF, Ministerul Educației și Centrul pentru Politici Educaționale au pilotat un mecanism de avertizare timpurie în 10 școli din 2014 până în 2016. Școlile au redus abandonul școlar cu 66%, repetenția cu 23%, iar absenteismul cu 30%. Dintre cei 450 de elevi care au beneficiat de planuri individualizate, 425 au rămas la școală și doar 25 au renunțat la implicarea în activități educaționale (Jovanović et al. 2016).

CroCooS – Prevenirea abandonului!

Proiectul, finanțat de Comisia Europeană, a testat un mecanism de avertizare timpurie bazat pe cooperarea transsectorială, în 15 școli din Ungaria, Serbia și Slovenia. Școlile au fost susținute de mentori pentru monitorizarea semnalelor de pericol, crearea protocoalelor de intervenție, utilizarea planului de dezvoltare personală și cooperarea trans-sectorială. Proiectul a oferit instrumente privind implementarea și un ansamblu de resurse.

1. Activități specifice MATE – identificare, înregistrare, gestionare date etc

Pe lângă instrumentele specifice MATE (obligatorii) – de exemplu chestionarul SASAT la care răspund elevii, Fișa de Observare) - procesul de cunoaștere a elevilor, inclusiv a celor cu potențial de risc, poate să fie sprijinit și de alte instrumente.

De exemplu, Teach for Romania poate să ofere, prin instrumentele specifice intervențiilor sale, identificarea elevilor cu nevoi specifice, care limitează accesul la învățare: evaluarea nevoilor de bază - hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, situații de abuz, nevoi speciale de învățare, migrație sezonieră, cât și evaluarea cognitivă și socio-emoțională a tuturor elevilor. Iată câteva instrumente dedicate evaluării abilităților socio-emoționale care susțin învățarea (determinare, autoreglare, conștientizare socială și autoeficacitate), a celor cognitive – literație: platforma de testare a abilităților socio-emoționale, cu acces gratuit- SEL-TFR (edu-start.ro), Instrumente de evaluare nivel literație, Instrument colectare date absenteism și factori abandon școlar.

Teach for Romania

Exemple de modalități prin care pot fi susținute școlile în gestionarea eficientă a abandonului școlar și a creșterii motivației pentru învățare a elevilor: Academia de Leadership și Pedagogie (formare de 6 săptămâni, cu accent pe gândirea strategică și abordarea sistemică, pe învățarea de tip transformațional), acceleratoare de competențe (workshopuri tematice), modelare, mentorat și supervizare, coaching, comunitatea de învățare și practică, acces la contexte de extindere de competențe (ucenic și/sau formator, consilier de intergrare, mentor pentru colegi, comunicator, fundraiser), la cursurile de pe platforma de învățare a organizației (Teacher leadership, Cultura reușitei în sala de clasă, acces la cursurile Teach: Teaching as leadership, Leadership transformațional (dedicat leadershipului școlar), Facilitator de comunități de învățare și practică pentru cadrele didactice etc.

2. Activități de prevenție – mediu de învățare suportiv, învățare activă, dezvoltarea abilităților socio-emoționale etc

Dezvoltarea unui mediu de învățare suportiv, a unor practici didactice favorabile învățării diferențiate, pentru susținerea potențialului tuturor elevilor reprezintă repere importante pentru combaterea și reducerea fenomenelor de abandon și părăsire timpurie a școli. Câteva instrumente adiționale pot să fie utile în acest context:

- instrumentul de observare la clasă – TeachRo – dezvoltat și adaptat contextului local de o echipă a Băncii Mondiale; instrumentul are în vedere mai multe dimensiuni care vizează calitatea practicilor de predare: climatul clasei (măsura în care profesorul creează un mediu propice învățării şi așteptările comportamentale pozitive), instruirea (măsura în care profesorul facilitează învățarea, verifică înțelegerea, oferă feedback, încurajează gândirea critică) și dezvoltarea socio-emoțională
- fișa de observare a lecției (Teach for Romania), instrument centrat pe următoarele dimensiuni: relevanța personală (accent pe curiozitatea și experiența/pasiunile copiilor; relevanța noilor conținuturi pentru viața personală a copilului), explorarea și verificare

înțelegerii conceptelor-cheie, spațiu generos pentru exersare independentă/colaborativă, cu folosirea greșelii ca spațiu de învățare și cu încurajarea perseverenței și a autonomiei, feedback onest, constructiv, reciproc, bazat pe criterii clare și oferirea de context din viața reală pentru valorificarea celor învățare

- folosirea evaluării pentru a susține progresul elevilor: student survey (Teach for Romania) - instrument de evaluare a percepției elevului față de mediul de învățare și de relevanța învățării (feedback reciproc și autoevaluare; celebrarea comună a pașilor mici etc.
- programele de activități de formare a cadrelor didactice dezvoltate, de exemplu în cadrul Agenției de dezvoltare comunitară Împreună pot să fie relevante în acest context: Împreună pentru o școală incluzivă (elemente de teorie privind abordarea centrată pe nevoile copiilor, școală incluzivă, relevanța democrației participative, drepturile omului etc cu elemente practice), Cursul acreditat „istoria romilor în curriculumul școlar – competențe de predare ale cadrelor didactice", Cursul acreditat „educație interculturală" (Cursuri acreditate).
- accesul la resurse de sprijin adecvate, de exemplu ghidurile pedagogice dezvoltate în cadrul Programului ROSE, pe teme de dezvoltare personală și coaching, activități remediale și de tutoriat, consiliere și orientare profesională, dezvoltare socială și emoțională și educație inclusivă. Aceste ghiduri au rolul de a facilita implementarea activităților pedagogice pentru beneficiarii granturilor precum și îmbunătățirea abordărilor de predare-învățare-evaluare

Polonia. Teatrul Forum pentru a combate părăsirea timpurie a școlii (FOTEL).

Proiectul se adresează elevilor cu vârste cuprinse între 13 și 16 ani pentru a preveni abandonul școlar timpuriu prin utilizarea tehnicilor de teatru pentru a-i ajuta pe elevi să dobândească o înțelegere mai profundă a diverselor aspecte/probleme și a posibilelor soluții. Proiectul urmărește să îmbunătățească climatul școlar, să motiveze elevii și să rezolve conflictele.
Acțiunea socială "Școala fără violență" include ateliere de lucru pentru profesori, publicarea de exemple de bune practici, consiliere și sprijin, sărbătorirea "Zilei fără violență" în școli, o săptămână a voluntariatului și un concurs de fotografie.

Agenția de dezvoltare comunitară Împreună: Cluburi de teatru social, tabere interculturale

Teatrul social este o forma de teatru interactiv, o metodă de intervenție care încurajează participanții să ia atitudine, să apere valorile și principiile morale în care cred și să găsească soluții reale. Cluburile pregătesc piese de teatru legate de incluziunea romilor, utilizând exemple reale de la nivel local.
În cadrul taberelor sunt incluse dezbateri și jocuri creative în care se pune accentul pe interculturalitate, diversitate, discriminare, anti-țigănism, rasism, sesiuni de informare cu privire la istoria romilor – sclavie, dezrobire, Holocaust, perioada comunistă.

De asemenea, mai pot fi adăugate alte inițiative interesante, focalizate pe dezvoltarea abilităților socio-moționale și pentru viață ale elevilor, fundamentale pentru asigurarea participării și dezvoltării școlare și sociale a acestora:

- Setul de instrumente Step by Step, Pachetul de resurse pentru promovarea învățării socio-emoționale (SEL) în rândul copiilor și adolescenților, dezvoltat de Banca Mondială; scopul declarat al ghidului este acela de a dota profesorii cu resurse care îi pot ajuta pe elevi să-și înțeleagă și să-și gestioneze mai bine emoțiile, gândurile, impulsurile și comportamentele, să formeze și să susțină relații pozitive și să profite la maximum de viață. prin luarea de decizii responsabile și urmărirea unor obiective semnificative. Pachetul de resurse Step by Step se concentrează pe șase abilități de viață de bază pentru copiii cu vârste cuprinse între 6 și 17 ani: conștientizarea de sine, autoreglare, comunicarea pozitivă, adoptarea de decizii într-o manieră responsabilă.
- Civic labs: generatorul de tehnologie civică (Code4.ro) – care are în vedere dezvoltarea unor abilități esențiale, insuficient consolidate în programele școlare (educație digitală, media, sanitară, financiară, sau pentru dezvoltarea de soft skills)
- Lions Quest - program integrat, pentru deprinderea unor abilități sociale necesare în viață, patronat de Lions Clubs International Foundation (LCIF) și implementat prin intermediul și sub coordonarea Cluburilor LIONS. Inițiativa se adresează profesorilor și elevilor, de la grădiniță la clasa a 12-a și reprezintă o ilustrare prin activități adecvate a abordării educaționale de tip SEL (Învățare Socială și Emoțională – Social and Emotional Learning). Temele abordate vizează conexiunea cu școala, gândirea pozitivă, educația comportamentală, metodele eficiente împotriva hărțuirii, rezistența la presiunea consumului de droguri și alcool, învățarea prin voluntariat. Activitățile se desfășoară și în cadrul unor tabere de vară, unde accesul participanților este gratuit
- Programul de mentorat pentru elevi, dezvoltat de Agenția de dezvoltare comunitară Împreună, Activități cu și pentru elevi/ „Împreună pentru o școală incluzivă" . Activitatea vizează: identificarea mentorilor, de preferat elevi în clasele mai mari; formarea mentorilor; desfășurarea propriu zisă a activităților de mentorat (individuale si de grup. Activitățile de mentorat se pot desfășura în cadrul școlilor, în afara orelor de curs, cu supervizarea cadrelor didactice. Mentorii realizează rapoarte la finalul fiecărei activități și solicită feedback-ul elevilor mentorați pentru a îmbunătăți activitățile
- Cluburi de dezbateri și public speaking (Agenția Împreună/ARDOR Ghid Dezbatere, oratorie, retorică) prin care se urmărește: promovarea participării, implicării active și dezvoltării fiecărui membru indiferent de gen, etnie sau statut social. Elevii implicați sunt sprijiniți în a-și dezvolta competențe necesare de a argumenta anumite poziții (în cazul acesta, moțiuni) cu privire la subiectele de interes
- Activități de identificare și promovare modele de succes (Agenția Împreună:

UNICEF în România - Pachetul educație incluzivă de calitate

Pachetul Educație Incluzivă de Calitate se adresează tuturor elevilor și școlilor, concentrându-se îndeosebi pe copiii cei mai vulnerabili și pe școlile cele mai dezavantajate.
Intervenția pune accent pe: formarea directorilor de școală și a profesorilor astfel încât aceștia să sprijine mai bine fiecare copil, oferirea de metode și abilități didactice mai eficiente, sprijinirea familiilor în vederea dezvoltării competențelor parentale, creșterea stimei de sine și a aspirațiilor educaționale ale copiilor, îmbunătățirea comunicării dintre părinți și profesori, intensificarea sprijinului comunității în favoarea educației.

metodologie identificare modele locale de succes, fișă de identificare modele locale de succes; Video „Ce vrei sa te faci când vei fi mare?")

- Cerc de jurnalism – revistă școlară pe tema incluziunii (Agenția Împreună), creată de elevi ce pot proveni din școli diferite. Sub coordonarea unui expert, aceștia creează mai multe numere ale revistei adresate atât membrilor comunităților din care provin, dar și celorlalți elevi din școli. Numerele revistei sunt elaborate și editate în variantă online, fiind ulterior publicate și pe site-ul proiectelor și ale școlilor (acolo unde există).

Austria: Sesiuni de Coaching pentru tineri – Jugendcoaching

Program a fost testat în 2012 și extins la nivel național în 2013. Finanțat din Fondul Social European (FSE), programul s-a adresat elevilor cu vârste cuprinse între 14 și 19 ani și tinerilor până în 24 de ani cu nevoi educaționale speciale. Odată ce au fost identificați în risc de abandon școlar, aceștia au trecut printr-un program de coaching structurat în trei etape: inițial- se stabilește o discuție informală cu un consilier specializat.
Apoi, se oferă sesiuni suplimentare de consultări (timp de până la trei luni) atunci când este nevoie de asistență/monitorizare suplimentară. Consilierul elaborează un plan individual cu obiective și măsuri de sprijin pentru elevii care se confruntă cu probleme mai complexe. Consilierul monitorizează îndeaproape aplicarea planului și oferă sprijin.
Sursa: NEBA 2013.

3. Activități de intervenție – cursuri de remediere

Având în vedere seriozitatea provocărilor educaționale asociate pierderilor de învățare și lipsa de competențe consolidate de dezvoltare de activități remediale eficiente, în cadrul pilotării, au fost derulate cursuri de formare pentru susținerea cadrelor didactice care derulează astfel de activități în școli (pentru Limba și literatura română și Matematică). Ca urmare, există o bază de resurse pe această temă, disponibilă online, care abordează următoarele problematici:

- Matematică: utilizarea evaluărilor externe (în special a evaluării formative pentru clasa a VI-a) pentru identificarea nevoilor individuale de învățare; utilizarea conținuturilor specifice pentru a forma și dezvolta competențe; feedbackul formativ-Ul, un instrument esențial pentru învățarea accelerată; metode de interpretare a lucrărilor elevilor pentru a decide activitățile remediale; exemple practice pentru adaptarea itemilor și a activităților de învățare pentru învățarea individuală/personalizată; abordarea constructivistă și abordarea bazată pe conexiuni în învățarea matematicii;
- Limba și literatura română: utilizarea evaluărilor naționale pentru învățare; modalitățile de a remedia abilitățile formate insuficient și conținutul neînvățat, particularizate în cadrul orelor de limba și literatura română etc.

NaradiX – *Platformă de învățare remedială, România*

Proiectul derulat de echipa Narada reprezintă un efort colectiv a peste 40 de profesori ce propune cursuri la 4 materii Limba și literatura română, Matematică, Istorie și Geografie pentru clasele 0-8. De asemenea, recent a fost adăugată și opțiunea Educație civică. Cursul cuprinde capitole referitoare la drepturi, libertăți, obligații, educație pentru cetățenie democratică, educație pentru diversitate etc.

Toate materialele de formare și înregistrările video vor fi puse la dispoziția școlilor care vor fac parte din schemă de granturi pentru reducerea PTȘ.

O altă resursă gratuită pentru susținerea activităților remediale este Școala solidarității, inițiativă dezvoltată de Roma Education Fund.

Alături de aceasta, programul Pâine și Mâine, oferit de World Vision Romania, reprezintă o altă inițiativă importantă și utilă. Combinația între

susținerea elevilor prin oferirea unei mese calde și două ore de ajutor la teme și lecții remediale zilnic după școală este extrem de utilă; în plus, se organizează și ateliere tematice pentru dezvoltarea personală a copiilor, sesiuni de formare pentru profesori, ateliere pentru părinți, sesiuni de consiliere școlară și vocațională. De asemenea, se poate menționa Școala de Vară, prin care să menține activă legătura copiilor cu educația chiar și în timpul vacanței.

De asemenea, NaradiX - platforma gratuită de învățare remedială pentru elevi oferă sprijin pentru derularea de activități interactive pentru clasa pregătitoare și clasele I-VIII. În cadrul acestei inițiative, cadrele didactice și profesorii lor au acces la număr important de lecții susținute de profesori NaradiX complementare cursurilor din platformă.

Un alt exemplu este Școala A.E.R. (Kinderpedia, Brio, Livresque, Magic School) un program dedicat elevilor din clasele I–VIII, având ca scop prioritar recuperarea decalajelor consistente de învățare și preîntâmpinarea deciziei de abandon școlar. Elevii participă la un proces de testare inițială, menit să determine nivelul individual de pregătire, după care beneficiază de ore remediale și evaluări progresive. Lecțiile suport sunt parcurse în ritm propriu, pe o platformă online intuitivă și foarte ușor de folosit. Elevii pot realiza lecții video, comunică prin mesagerie direct cu profesorii sau cu clasa și au acces la statistici de utilizare zilnic. Soluțiile propuse se adresează atât elevilor din mediul urban, cât și celor din mediul rural și zonele defavorizate.

4. **Activități de compensare - identificarea și înregistrarea copiilor și tinerilor din afara școlii, activități de reintegrare școlară etc**

De exemplu, instrumentele utilizate de Teach for Romania pot să fie un sprijin pentru înțelegerea comunității din care fac parte elevii (imersiune în comunitate, colectare date relevante: oportunități și potențiale riscuri, identificare stakeholderi, definirea nevoilor și a așteptărilor fiecăruia).

Austria: Proiect - Stop Abadonului!

Proiectul finanțat din Fondul Social European (FSE) are trei componente: (1) Detectorul de riscuri este un instrument electronic interactiv conceput pentru a identifica elevii în situație de risc de eșec sau abandon. Învățarea elevilor, punctele forte comportamentale și punctele slabe sunt evaluate. În plus, se realizează o evaluare a celui mai adecvat sprijin care trebuie oferit. (2) Profilul personal este un proces de intervievare care include învățarea în definirea propriilor puncte forte și puncte slabe și a obiectivelor.
(3) Sistemul flexibil de prevenire și asistență ajută la prevenirea PTȘ și îi sprijină pe cei care deja au abandonat școala. Este un parteneriat între profesioniști, comunități și elev, fiind extrem de personalizat.

Portugalia: Programul pentru domeniile educaționale prioritare de intervenție (TEIP).

Proiectul a demarat în 1996 și a fost ajustat de mai multe ori. În prezent, programul TEIP include 137 de grupuri de școli care elaborează planuri de îmbunătățire specifice, pe baza unui acord, între școală și autoritățile școlare, privind măsurile, obiectivele, evaluarea și resursele suplimentare. Planul specific de îmbunătățire acoperă patru domenii: (1) sprijin pentru îmbunătățirea învățării, (2) gestionarea și organizarea măsurilor, (3) prevenirea PTȘ, a absenteismului și a problemelor de comportament și (4) relațiile școală/familii/comunitate. Programul sprijină și persoanele cu vârsta de peste 15 ani, aflate în situație de PTȘ, pentru a finaliza învățământul secundar inferior. Clasele dedicate programelor de tip „A doua șansă" pot fi organizate în școli obișnuite, ONG-uri, centre comunitare și întreprinderi. Fiecare grupă are un tutore cu normă întreagă, iar un mic grup de profesori dezvoltă un program de învățământ adaptat, cu un grad ridicat de flexibilitate și o puternică orientare profesională. Elevii se pot înscrie și își pot finaliza studiile în orice moment al anului, în

5. Digitalizarea procesului educațional - **activități de predare – învățare – evaluare susținute de tehnologie**

Pe lângă inițiativele deja menționate anterior, care asistă tehnologic procesul de predare, învățare, evaluare, mai pot fi amintite și programele care țintesc direct dezvoltarea de competențe digitale în rândul elevilor. Un exemplu este oferit de Proiectul CODE Kids, care încearcă să dezvolte o mișcări de coding și STEM în educație, în care elevii și bibliotecari din mediul rural și urban mic își dezvoltă competențele digitale și se implică în viața comunității din care provin prin rezolvarea unor teme digitale creative.

Referințe:

- Jovanović, V., Čekić Marković J., Veselinović Z., Vušurović, A., Jokić, T. 2016. How to Be a Caring School – A Study on the Effects of Prevention and Intervention Measures for Preventing the Dropout of Students from the Education System of the Republic of Serbia. Centre for Education Policy. https://www.researchgate.net/publication/314119247_How_to_Be_a_Caring_School_-_A_Study_on_the_Effects_of_Prevention_and_Intervention_Measures_for_Preventing_the_Dropout_of_Students_from_the_Education_System_of_the_Republic_of_Serbia
- NEBA. 2013. Kostenloses NEBA-Netzwerk für Menschen mit Benachteiligung. NEBA. https://www.neba.at/jugendcoaching